

NAAR EEN HUMANER STRAFPROCES

© 22 maart 2022 PNVD

pnvd.nl/contact/

AUTEURS:

- Nelson Maatman
- Ad van den Berg
- Norbert de Jonge

INLEIDING

De zorgwekkende verharding van de Nederlandse maatschappij heeft negatieve impact op het strafproces. Of het nu gaat om opsporing, vervolging, berechting of strafuitvoering, in alle fasen is de menselijkheid verdwenen. Ingrijpende (wets)veranderingen zijn nodig om re-integratie te bevorderen, om recidive te verkleinen. Alleen als laatste middel is detentie geschikt, en waar gevangenisstraffen écht nodig zijn moet detentieschade worden voorkomen. Hiervoor is over de hele linie nodig humanisering van het strafproces.

Detentie met als doel vergelding is ongewenst. Wel kan het geschikt zijn om de samenleving veiliger te maken. Met het oog op re-integratie dienen gedetineerden begeleid te worden. Ze moeten hulp krijgen die hun zelfredzaamheid bevordert en hun kennis ontwikkelt. Momenteel worden veel gedetineerden niet beter door detentie, maar slechter, en komen ze gemakkelijk in een neerwaartse spiraal terecht. Voor personen die geen gevaar vormen voor anderen is een straf op maat sowieso geschikter dan detentie.

Nog immer pleiten zittende politieke partijen voor harder en strenger straffen. Vrijwel onbesproken blijft detentieschade. Gedetineerden komen in een stressvolle omgeving met machocultuur terecht, wat lichamelijke en psychische problemen veroorzaakt. Daarnaast worden ze in feite 'gedesintegreerd', want ze worden afgesneden van - en missen - hun familieleden, werkkring, en sociale relaties. Andersom lijden hun vrienden en verwanten ook, zoals kinderen die ouders missen. Detentieschade is er ook na vrijlating. Gedetineerden verliezen hun baan, inkomen, zelfs huisvesting.

Mits geen sprake is van jarenlange gevangenisstraf, moet voorkomen worden dat de woningen van veroordeelden na een paar maanden detentie leeggehaald worden. Bijvoorbeeld door gevangenen een basisinkomen te geven. Ook moet de uitbetaling van de AOW worden voortgezet, aangezien het recht daarop (verplicht) is opgebouwd. Bejaarden moeten, in verband met hun kwetsbaarheid, nagenoeg nooit gedetineerd worden. Levenslange gevangenisstraffen moeten onmogelijk zijn, of in ieder geval moet voor de veroordeelde een kans bestaan op vrijkomen.

De rechtbank moet kansloze zaken zo snel mogelijk weigeren. Ook moet de Nederlandse strafwet niet langer van toepassing zijn op Nederlanders die buiten ons land bepaalde misdrijven begaan, als daarop in het andere land geen straf is gesteld. Andere samenlevingen hebben andere normen en waarden, dus niet onze goede zeden en maatschappelijke context zijn daar van belang, maar die van het andere land. Met andere woorden, minder zaken die voortkomen uit etnocentrisme. Ook moet vervolging van slachtofferloze delicten een (nog) lagere prioriteit krijgen.

In dit document wordt, na deze inleiding, eerst de rol van het OM besproken. Daarna worden achtereenvolgens besproken kwesties gerelateerd aan opsporing, rechtszittingen, gevangenschap, en vrijlating.

BEZEM DOOR HET OM

Momenteel is het Openbaar Ministerie, kort door de bocht, een geoliede machine om zo hoog mogelijke straffen te verkrijgen tegen verdachten. Het heeft voor dat scoren onacceptabel veel middelen, en is te machtig. De rol van het OM moet veranderen, en haar ongebreidelde macht moet aan banden worden gelegd. Het uitgangspunt moet niet langer zijn vervolgen en eisen stellen, maar de waarheid en feiten boven water krijgen. Het OM moet zich gaan richten op waarheidsvinding en onderzoek, om uiteindelijk advies te kunnen geven aan de rechtbank over veiligheidsrisico's en re-integratiemogelijkheden. De rechtbank houdt van bovenaf toezicht op het OM. Gebruikt het OM deskundigen, dan moet onafhankelijk worden getoetst of over uitlatingen van die deskundigen consensus bestaat. Vormfouten moeten altijd leiden tot strafvermindering.

Is scoren niet langer het doel van het OM, dan zal het ook minder liegen. Noch met trucs een vertekend beeld geven van kinderpornobezit, zoals hoeveelheden overdrijven door bestanden van identieke back-ups bij elkaar op te tellen, of filmframes als enkelvoudige afbeeldingen te beschouwen. Liegen vertegenwoordigers van het OM toch aantoonbaar, willens en wetens, bij de uitvoering van hun functie, dan moet dit keihard aangepakt worden. De ambtenaar wordt dan direct ontslagen en vervolgd. Ook mag deze nooit meer voor of bij het OM, of welke overheidsinstantie dan ook, werken. De verdachte krijgt een schadevergoeding. Overigens moeten media die, direct of indirect, nepnieuws verspreiden over strafzaken verplicht gaan rectificeren en hoge boetes betalen. Een typerend voorbeeld van zulk nieuws is meningen van officieren van justitie presenteren als feiten.

OPSPORING

Tijdens het vooronderzoek moet de politie minder vaak dwangmiddelen inzetten. Doorzoeking is bijvoorbeeld een zwaar middel dat momenteel te gemakzuchtig wordt ingezet. Privacy en huisrecht zijn waardevolle grondrechten, dus huiszoekingen moeten alleen bij hoge uitzondering plaatsvinden. Personen waarbij bedreigingen en risico's bekend zijn moeten na doorzoekingen beter achtergelaten worden. Worden alle telefoons in beslag genomen, dan moet een vervangende mobiele telefoon worden aangeboden, zodat de politie gebeld kan worden bij nood. Is een deurram gebruikt, dan moet het lokale gezag ervoor zorgen en erop nazien dat de deur vervangen wordt.

Plakt de politie ducttape op camera's, dan moet die overheidsdienst dat weer weghalen voor vertrek. Wordt de digitale videorecorder van een beveiligingsapparaat meegenomen, dan moet de politie bij de woning blijven totdat een vervangend apparaat is geregeld.

Doordat voor veel delicten de maximumstraffen blijven stijgen, mag steeds vaker voorlopige hechtenis worden opgelegd. Deze vrijheidsbeneming moet enkel plaatsvinden als een rechter bepaalt dat er vluchtgevaar is of de verdachte een veiligheidsrisico vormt. Voorlopige hechtenis schaadt de verdediging ernstig, onder meer doordat het internettoegang onmogelijk maakt en contact onderhouden met juristen bemoeilijkt. Soms komen verdachten in politiecellen terecht. In zulke cellen missen momenteel de meest basale levensmiddelen, zoals een waterkraan. Politiecellen moeten goede bedden krijgen. Er moet een televisie staan, of, als de verdachte als beperkende maatregel een mediaverbod heeft, diverse boeken. Vingerafdrukken en DNA moeten niet standaard afgenomen worden, en er moet verjaring voor gelden.

Verdachten krijgen in een zo vroeg mogelijk stadium geld voor hun verdediging. Verdachten moeten net zo veel geld krijgen als het OM besteedt. Pas nadat het OM is omgevormd van vervolger naar waarheidsvinder kan hierin verandering komen. Concreet betekent het 'net zo veel geld krijgen', dat het OM precies bijhoudt hoe veel geld het in een zaak pompt, en voor elke cent die wordt besteed de verdachte ook een cent krijgt. Valt het OM bijvoorbeeld aan voor 100.000 euro, dan krijgt de verdachte 100.000 euro om te verdedigen. Het is onacceptabel dat het OM, dat beschikt over bijna onbeperkte middelen, nu in grote zaken volledig over verdachten heen kan lopen.

RECHTSZITTINGEN

Momenteel zitten rechters en officieren van justitie gezamenlijk op één podium. Dit is absurd, al is het maar door de indruk die dit wekt, alsof ze als één partij tegen de verdachte optreden. Sowieso moet het OM volledig losstaan van de (overige) rechterlijke machten, dus geen gebouwen meer delen, niet meer onder hetzelfde ministerie vallen, enzovoort. Ook de monarch moet weg van het rechterspodium. Regelmatig hangen gerechten vrijwillig staatsieportretten op in rechtszalen. Dit ophangen moet dus verboden worden.

Wil een verdachte aanwezig zijn bij een rechtszitting, maar lukt dit buiten diens schuld niet, dan gaat de zitting niet door. Het is daarbij irrelevant of de verdachte iemand, zoals een advocaat, gemachtigd heeft. Noch of de verdachte fysieke aanwezig wil zijn, of via een video- of telefoonverbinding. Soms willen zowel de verdachte als diens partner dat de partner bij een zitting van de verdachte aanwezig is. Als dit buiten hun schuld niet lukt, terwijl de zitting wel bijgewoond wordt door minimaal één

journalist, dan moet de rechtbank een hoge boete betalen aan de verdachte.

Rechters moeten zich niet meer mogen verschuilen achter discriminerende wetgeving, anders spreken ze geen recht. Concreet betekent dit dat constitutionele toetsing moet worden toegestaan, dus artikel 120 van de Grondwet moet zo snel mogelijk worden geschrapt. Ook autoriteiten en toezichthouders die zich bezighouden met de rechten van de mens mogen zich niet meer verschuilen achter discriminatoire wetten en parlementaire behandelingen. Rechters moeten de wetgever kunnen dwingen om instanties de vrijheid te geven tegen zulke wetten te ageren. Zonder die vrijheid hebben instanties als de discriminatiemeldpunten, de Autoriteit Persoonsgegevens, en het College voor de Rechten van de Mens, onvoldoende slagkracht.

Rechters die aantoonbaar disfunctioneren, bijvoorbeeld door foutieve vonnissen uit te spreken, moeten zowel ontslagen kunnen worden als verantwoordelijkheid dragen voor schade. Personen die onterecht hebben gezeten krijgen niet alleen een schadevergoeding voor elke gezeten dag, maar ook voor letselschade. Denk daarbij aan schade ondervonden door de hetze in mainstream media en door het OM.

Van alle zittingen moeten geluidsopnames worden gemaakt. Dit heeft nadelen, maar die wegen niet op tegen de voordelen. Verdachten zullen zich soms belemmerd voelen vrij te verklaren over gevoelige kwesties, en er zijn enige veiligheidsrisico's, maar griffiers maken momenteel te vaak een potje van het proces-verbaal. Te vaak zijn belangrijke uitlatingen en toezeggingen geheel niet terug te vinden in het verslag. Of door de griffier verkeerd geïnterpreteerd. Processen-verbaal blijven gewoon gemaakt worden, maar met geluidsopnames kunnen dingen rechtgezet worden.

GEVANGENSCHAP

Cellen zijn te sober. Gevangenen hoeven geen 'luxe hotels' te worden, maar moeten goede basisvoorzieningen bieden. Elke gedetineerde moet een eigen douche en wc-cabine krijgen, een telefoon, een televisie, en goederen voor vertier. Gevangenen moeten daar niet (extra) voor betalen. Ook moet voor kwetsbare gevangenen bij voorbaat bescherming geregeld worden; een recht, niet als gunst. Ook moeten cellen, met name in Extra Zorg Voorzieningen, meer open zijn. Als dat onmogelijk lijkt in verband met de veiligheid, dan moet de afdeling gehalveerd worden. Dit brengt onder meer extra personeelskosten met zich mee, maar het gros van de gevangenen moet sowieso vrijgelaten worden. Behandeling van (ex-)gevangenen moet enkel op vrijwillige basis en zonder tegenprestaties, en ze moeten nooit hun kiesrecht verliezen.

Er moet beter geluisterd worden naar gevangenen; meer overleg met ze plaatsvinden. Ook moeten ze onbeperkt met de buitenwereld kunnen communiceren, tenzij sprake is van aantoonbare veiligheidsrisico's. Isolatiecellen moeten worden afgeschaft. Voor het

afzonderen als straf kunnen gewone cellen gebruikt worden. Voor gedetineerden die een gevaar vormen kunnen observatiecellen nodig zijn, maar die cellen zijn voor kort verblijf en niet gericht op straffen. Ook zulke cellen moeten dus niet sober zijn. Gaat het om gevangenen in psychische nood, dan moet goed opgeleid personeel met hen in dialoog gaan. Nu probeert men zulke nood op te lossen door te bevelen, dwingen, en middels isolatiecellen. Dat is geen oplossing.

Er moet onderzoek gedaan worden naar wat de impact zou zijn van het in gevangnissen toestaan van cannabisproducten (hasj en wiet). Ook moet nagegaan worden wat de gevolgen zouden zijn als bezoek zonder toezicht dagelijks mag, inclusief met wisselende personen en meerdere personen tegelijkertijd. Tot slot is onderzoek gewenst naar de voor- en nadelen van enkel de voornamen van gevangenen gebruiken, bijvoorbeeld bij het aanspreken en op naambordjes. Wellicht maakt het gebruik van volledige namen het momenteel te gemakkelijk om van celgenoten te (laten) achterhalen waarvoor ze vastzitten.

VRIJLATING

Nooit moet voor vrijlating, vervroegd of anderszins, als tegenprestatie geëist worden chemische castratie of microchip-implantatie. Dit geldt ook voor proefverlof. Castratie en implantatie dient sowieso nooit plaats te vinden tegen de wil van gevangenen. Ook libidoverlagende middelen moeten gedetineerden dus altijd mogen weigeren. Voorwaarden, zoals bij voorwaardelijke invrijheidstelling, mogen nooit worden opgelegd zonder dat de verdachte er persoonlijk een handtekening voor heeft gezet. Gevangenen die worden vrijgelaten worden thuisgebracht. Het Leger des Heils, een evangelisch kerkgenootschap dat nu betrokken wordt bij de terugkeer van (ex-)gedetineerden in de samenleving, moet op geen enkele wijze meer betrokken worden bij het strafproces en re-integratie.

Als het OM vraagt om onttrekking aan het verkeer van gegevensdragers, dan moet dit altijd via dagvaardingen, zodat verdediging ertegen mogelijk is. Momenteel worden computers waarin gegevensdragers met strafbare bestanden zitten niet teruggegeven. Dergelijke opslagmedia moeten eruit gehaald worden, zodat de apparaten teruggegeven kunnen worden. Alle niet-strafbare bestanden op gegevensdragers moeten sowieso teruggegeven worden. Gebouwen waar in beslag genomen goederen worden bewaard moeten, tijdens hun openingstijden, uitstekend bereikbaar zijn per openbaar vervoer. Denk daarbij onder meer aan panden van Domeinen Roerende Zaken.

*Op dit werk is de CC BY-NC-ND 4.0 licentie van toepassing.
Afbeelding voorzijde: "Justice", #2332579, CC BY 4.0*